

Előfizetési ár:

Egész évre 3 frt.

Félévre 1 frt. 50 kr

Hirdetések soronként 10 kr.

Mindennemű közlemények a szerkesztőhöz intézendők.

1-SŐ SZ.

Megjelen minden hó 1-én.

HARMADIK ÉVFOLYAM.

Megrendelhető minden pósta-hivatalnál és a szerkesztőségénél R.-Palotán vagy Budapesten az állatorvosi tanintézetben.

VETERINARIUS

állatgyógyászati, állategészségügyi, tenyésztési s állattartási szakközlöny.

Felelős szerkesztő és tulajdonos: **Nádaskay Béla**, tr; társszerkesztő: **Varga Ferencz**, tr.

Tartalom: Előfizetési felhívás. — Egy kis elmékedés sertéstenyésztésünk érdekében. Tormay Bélától. — A gyakorlat köréből. Krausz Károly m. á. o.-tól. — Különfélék. — Szerkesztői közlemények.

Midőn jelen számunkkal a „Veterinarius” III-ik évi folyamát megkezdi, azon bizalommal fordulunk a t szaktársakhoz, nemkülönben az eziránt érdeklődő t. közönséghez, mely szerént szives részvétüket ez évben sem fogják tőlünk megvonni s általa ezen, ugy az összes állatorvosi tudományok terjesztésén és fejlesztésén, valamint az állatorvosi érdekek előmozdításán munkálódó lapnak további fennállását is lehetővé teendik.

Lapunk ezentúl minden hó 1-én fog megjelenni, mivel szemben az egész előfizetési ár csak 3 frt — Ezen intézkedésünket, tekintve azt, hogy ily túlalacsony árra leereszkedni csak német lap, óriási s érdeklődő közönségével szemben, bátorkodhatik, — vakmerőségnek bélyegezhetnök, ha sajnos hazai viszonyainkat ösmerjük; de épen ezekre való tekintetből nem rettentünk vissza, azért, hogy ez által is könnyítsük lapunk elterjedését s hogy ezzel minél szélesebb körbe hathasson oda is irányzott törekvésünk, hogy a tudományunk és ügyünk iránt való méltatást és érdeklődést ébreszszük, terjeszszük és fokozzuk.

Nem vonakodunk abbéli reményünket kifejezni, miszerént főnebb jelzett céljaink elérésére nemcsak a t. szaktársak, hanem a t. gazdaközönség is támogatni fognak.

Azon t. előfizetőinknek, kik még a régi ár szerént s egész évre küldték be előfizetésüket, a többletet postautalványilag visszaküldöttük; a 2 frtjával beérkezett néhány előfizetést pedig az évfolyam két harmadára jegyeztük be.

Egy kis elmékedés sertéstenyésztésünk érdekében,

Tormay Bélától.

Mily nagy fontosságú kérdés a czimben jelzett, feleslegessé válik fejtegetni, ha tekintjük, hogy oly kiváló szakegyén, mint a fentnevezett, beható észlelése tárgyává tevő azt.

Mind a két szempont kötelességünké teszi, hogy Tormay „Elmékedését”, (mely a „Gazdasági Lapok”-ban jelent meg) t. olvasóinkkal megösmertessük, és pedig különösen a tenyésztésre vonatkozó részét, a melyet a következőkben adunk *) : Tormay behatóan méltatva a hazai viszonyokat a sertéskereskedés terén, éles pillantással oda mutat: hogy nemcsak a külföld számára, hanem *saját fogyasztásunkra* is szükségünk van a *hússertésre*, — kimutatván előbb, hogy egyoldalú zirsertéstenyésztésünk oka nak, hogy ez irányú kereskedelmünk oly hirtelen csökkent, miután nemcsak a külföldön, hanem itthon is, nagyobb lévén a kereslet a hússertésre, a concurrentia által leszorítottatik a honi tenyészanyag.

Ennek orvoslására Tormay okvetlen szükségesnek tekinti a sertéstenyésztésben eddig követett egyoldalú irány elhagyását és a *hússertés* tenyésztésének felkarolását, s így folytatja:

„Nekünk tehát hússertés kell, kérdés ugyebár; hogy a tenyészanyagot honnét vegyük ?

„Azt hiszszük, ha ilyet keresünk, először is *körül kell néznünk a hazában*, nem találánk-e itt erre alkalmas anyagot, mely a maga eredetiségében fölhasználható, vagy pedig mely helyes tenyésztés által fejlesztve szükségletünknek legalább részben megfelelne?

„Azt hiszszük, az ezen irányban való keresésünk nem lenne teljesen sikertelen !

„Hazánknak a dunántuli részében — Somogy- és Veszprém megyében, bizonyára még találkoznék a régi goromba anyagból, az ha *jól tenyésztetnék*, azt hiszszük, ha mást nem is, de későbbi vérkeverésnek igenis hasznavehető *alanyát* képezhetné és ebből, azon vidék számára, mely ezen tájfajtának azelőtt otthonja volt, egy alkalmas tenyészfajtát lehetne rövid időn előállítani.

*) Tormay tncsos ur szivességből használatunkra bocsátott külön lenyomat szerént; melyből a kereskedésre vonatkozó részt térvizonyok miatt nem adhatjuk. *A szerk.*

„A keszthelyi gazdasági tanintézet derék ügybuzgó igazgatója *Balás Árpád* úr, meg vagyunk róla győződve, ezen eszközzésre vállalkoznék és mindent elkövetne azt illetőleg, ha siker érhető el, hogy az eléressék. Az ő szakértelmes vezetése alatt álló gazdaságban ezen táj fajta fejlesztése, valamint ha kívánatosnak mutatkoznék, annak például Schlaustädti-Rimpanféle sertéssel kísérletképen való kereszttezése szakszerűen teljesíthetnék és a kísérlet lelkiismeretes keresztülvitele, mely ott biztosítva van, a tenyésztő közönségnek teljesen megbízható becses adatokat, siker esetén pedig, ezen vidéknek jó tenyészanyagot szolgáltatna.

„Föltalálnék keresésünk alkalmával, az igaz az iméntitől kissé távol, — a *szalontai* régi fajtát, melyet az enyészettől Tisza László úr óvott meg. Azt halljuk, ezen nyáj ujabban az állam által lett megvásárolva, hogy véle ily célból tenyész kísérletek tétessenek. Mi azt hisszük, ha igaz a mit fentebb mondánk, hogy ezen fajtánál csak az által is, hogy az a hússertés által megkövetelt módon tápláltatik, siker lesz elérhető: de — és erre még vissza szándékozunk térni, — ezekkel is kellene keresztzési kísérletet eszközölni.

„Van azonban hazánknak még egy — nézetünk szerint igen fontos területe, mely szintén igen megérdemli, hogy arra figyelmet fordítsunk és ezen terület az országnak éj szaki megyéi.

„Kozma Ferencz miniszteri tanácsos úr figyelmeztett bennünket ezen vidékre. A múlt nyáron ott járván, láttuk az ottani sertéseket és e helyen köszönjük meg fentnevezett úr szives figyelmeztetését. Az ezen vidéken a Szepességben, Liptó, Árva, Turócz, sőt mint mondják, tán legjobb minőségükben Trencsénmegyében, épen nem ritkán található sertések elegendő nagyok, hosszúak, de nem felettén dongásak, fejük nagy és hosszú homlokuk lapos, a fülek nagyok, a hát görbült, a far kissé lejt, a has fölhzódott, a lábak hosszúak, de a sódarak jók, a nyak és a mar is kemény sertéssel benőtt. Színük változó, vannak szőkék, de tarkák és rozdsaszínűek valamint ordások is találkoznak. Ott a hol a hazai kondor sertéssel nem keverődtek, igen szaporák és majd kétszer annyi malacot ellenek mint az utóbbiak.

„Ezen sertések zabliszten és burgonyán — egyáltalán hússertésnek alkalmas puha táplálékon elég jól gyarapodnak, zsirjuk az igaz kevés és nem elsőrendű, de húsok igen jó és tömeges, sokkal ösztövérebb mint kondor sertésünké.

„Ezen sertés bizonyára a lengyel nagy sertésfajtának rokona. Meggyőződünk, hogy e hegyvidéki sertésünk a behatóbban való tanulmányozást nagyon megérdemli, azt hisszük, hogy ennek okszerű tartás és jó tenyésztés útján való tökéletesbítése sikeres lenne, ha igen, akkor ezek tenyésztését minden lehető eszközzel elő kellene mozdítani, hogy ez által az éjszaki Kárpátok, hol a kitűnően here képes talajon, mely a hüvelyesek egynemelyikéit szintén jól termi, s a hol e szerint a hússertésnek

szükséges táplálék, hozzá véve a burgonyát, megvan, valamint az erdélyi hegyvidék is egy ott teljesen a maga helyén levő alkalmas tenyészanyaghoz jutnának.

„Ha ezen hegyvidéki fajta csakugyan megfelelőnek bizonyulna és a véle való haladást gyorsítani óhajtanánk, akkor ezt *a nélkül, hogy jellege változzék*, talán egy csepp nyugoti tényézsértés vérével lehetne javítani és így terjeszteni a hegyvidéken, nem pedig, mint ez elég hibásan történt, azt a sík alföld kondor sertésével keverni, mely utóbbi tulajdonságainál fogva határozottan nem hegyvidékre való.

„Ezen eszközzések keresztülvitelénél, azt hisszük, az ottani gazdasági egyesületek készségesen segédkezet nyújtanának és jelölnének ki a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. k. ministeriumnak szakértő gazdákat, kik általa támogattatván, a tenyésztés kivitelét elvállalnák.

„Ha pedig privát tenyésztők nem vállalkoznának, ott van Liptó-Ujváron egy jól rendezett és vezetett minta gazdaság, a m. kir. földmives iskola mellett, megvagyunk róla győződve, hogy ha annak ügybuzgó igazgatója Rády István úr. ha az ő kezéhez adatik, embere lenne ezen tenyész kísérletnek.

„Ezek lennének a honi húsos fajtáknak, hogy ugy fejezzük ki magunkat, *reconstruálás*át célzó teendők, melyek tárgyalását ezzel befejezzük.

„De a kitűzött cél, t. i. „a hússertés tenyésztés" előmozdítására még más eszközzések is foganatosíthatók, melyekről szintén meg kell emlékeznünk. Ezen eszközzések némelyek szerint először is a külföldi húsosabb tenyészfajták tömegesebb importja, másodsor ezek segélyével új fajták előállítását célzó vagy átalakító keresztzések végrehajtása.

„Az utóbb megjelölt eszközzésekre vonatkozó szerény nézeteink a következők:

„Nagyobb mérvű külföldi tenyészállat importot, vagyis tömeges átplántálását egy idegen fajtának nem mernénk javaslatba hozni, ebben azt hisszük, ha más nem is, tőkehiányunk némiképp akadályozna; de egyéb fontosabb körülmények is vannak, melyek ettől tartóztatnának.

„A tőkehiány a sertésnél, az igaz, hogy nem akadályozhat oly mérvben, mint például a hus juhnál vagy a könnyen hizó s gyorsan fejlődő szarvasmarhafajtánál, mert a hússertés nem egyet, hanem 8—10 malacot ellik, két évben háromszor malacozik, végre két éves korában már utódok választhatók el tőle és így a beszerzési tőke hamarabb visszakérül, mint az előbb megnevezett állatoknál ; de ezért nálunk, hol a gazda drágán vagyis csak kevés kamat mellett szerezheti meg az ilyen befektetésre megkivántató tőkét, ez is tekintetbe veendő.

„Főleg azért nem mernénk azonban a tömeges importot ajánlani, mert *nem ismerjük* a behozandó fajták *honosulási képességét* és ezért ezekkel vagyis a fajták „eredeti" állatjaival eleintén csakis a kísérletek terén szabad mozognunk, de itt is saját érdekünkben mielőbb meg

kell kezdenünk illetőleg folytatni kell a megkezdett tevékenységet.

„Az angol gyorsan fejlődő fajtákkal eddig szórva nyosan tettünk már kísérleteket, ezek közül a nagyobb rész *negatív* tanúságot adott és csakis a yorkshirei félvérrek, mint haszon egyének, mutatkoznak jutalmazóknak, tehát az ezekkel való kísérleteket oly irányban, hogy azok egyenesen csakis a fogyasztónak tenyésztessenek, folytatódnak tartjuk és az ügy érdekében cselekednék az általunk nagyon becsült béllyei tisztikar, ha az ott mint értesültünk ily irányban tett tenyész-kísérletek eredményét, a gazdaközönség tudomására juttatni sziveskednék.

„A mecklenburgi sertés hazánk két vidékén, Szabolcsban és a Dunántúl nem adott kielégítő eredményt, ott a negatív tanúság elégséges, ez bizonyítja, miszerint nem ezen helyekre való ; az ott létező viszonyok tenyésztését ellenzik. Elvitetett egy dunántúli gazdaságból Kassára, úgy értesülünk, hogy ott diszlik, tenyésztése ott szép sikert mutat, ne habozzunk tehát, terjesszük azon a vidéken.

„De próbáljunk meg mihamarabb még egy fajtát, melylyel a német gazdák igen meg vannak elégedve, ez a *düsselthali*, ennek gyorsabb terjedése Németországban reményt nyújt, hogy a véle való kísérlet talán nálunk sem lesz eredménytelen.

„Kik ezen fajtából tenyészállatokat óhajtának szerezni, forduljanak hozzánk, mi erre készséggel ajánlunk és biztosítjuk a tisztelt tenyésztőket, hogy olcsó áron fognak a kívánt állatokhoz jutni.

„Ennyit az egy vérben tenyésztendő külföldi kísérleti fajtákról, a második út, melylyel talán célzt érhetünk, a direct keresztezés oly célból, hogy ezzel oly fajtát létesítsük, mely ott, hol nálunk már a nemesebb hússertés, — kis akadályok leküzdése után, tenyészhető lenne, a kívánalmakat kielégítené.

„Tehát új tenyészfajta létesítését czélozván: keresztezzünk? A tisztelt olvasó ezen kérdést intézhetné hozzánk és ezt még megtoldhatná azzal: „de lesz-e ennek azután *biztos sikere?*”

„Hogy ez vagy amaz a keresztezés *biztosan* eredményes lesz, azt a megkísértés előtt csakis nem szakember állíthatja, szakember, ha ilyenről véleményt mond, azzal fogja nyilatkozatát bevezetni, hogy „*azt hiszem*”

„Mi is ezen kérdéstről véleményezvén ezt úgy kezdjük: azt hisszük, hogy célzt érünk egy bizonyos fokig terjedő átalakító keresztezéssel, melynél alanyul véve a szalontai fajtát erre — és a mennyire szükséges, az utódokra is — kissé *gorombább berkskirei* kanok eresztetnek. Hiszszük, hogy a kettő közötti vérkeverés, ha ezt a tenyész eljárást a *hússertésnek megfelelő táplálással, támogatjuk*, sikerülend és az eredménnyel sertés-tenyésztésünk káros hézagát szintén betölthetjük, hiszszük, hogy talán ezen az úton is létesíthető olyan fajta, melyet keresünk, mely az intenzivebbül dolgozó dunántúli, de talán más szintén intenzivebbül dolgozó *kisebb gazda* tenyészanyagát képezné,

ez is fődözni segítené ez irányu hazai szükségletünket, de külföldi sertés-kereskedésünket is, ha ily fölöslegig tudnánk a productiót fejleszteni, igen lényegesen támogatná.

„Azt hisszük, a tisztelt olvasó célunkat — a sertés-tenyésztés tervét, melyet fentebb közöltünk, teljesen átértette és nem vélekedik úgy az elmondottakról, hogy mi „*tabula rasat*” óhajtunk és erre teljesen újat szándékoznánk építeni. Ez távol legyen tőlünk, ilyen célunk nincs, de nem is lehet, mi mielőtt ezen véghetetlen fontos ügy érdekében e tollhoz nyultunk, számot vetettünk viszonyainkkal, számot azzal a mink van, azon fajtával t. i., melyet jelenleg a piacra tudunk állítani és az, a mi eddig elmondott, az indirecte ennek érdekeit is előmozdítja, de nekünk épen hazai sertéseink tenyésztését illetőleg is direct haszonnal járó eszközleket kell végrehajtanunk és az ezekre vonatkozó nézeteinket alább vagyunk bátrak közölni.

„A mi hazai kondor sertésünk, nálunk a mi tenyésztőink ügyessége által, specialis viszonyaink közepette lett olyanná a milyen: „*lett a kerek föld egyik legkitünőbb zsirsertésévé.*”

„Ezen fajta állatai, habár nem fejlődnek gyorsan, de mostohább viszonyaink közt is fejlődnek; járnak ugart, tarlót, távol eső erdőt, hol, ha enni talál, baj nélkül a szabadban telet és ha hizóra fogjuk, tenyész-mesterségünkkel oda vittük, hogy száz közül alig van néhány kiverés, a többi conform és egy öntetre hizik.

„Ilyen sertés kell annak, kinek az imént elsorolt legelői vannak, *ki tengerit étet, csak ezen sertés tud az alföldi medenczében továbbá az ezt keletről határoló erdősebb vidéken az ottani extensiv gazdasági — az ott uralkodó continentalis climaticus viszonyok közt diszteni.* Végre az olyan gazda, ki csürhére veri koczáit, süldőit, erre nálunk csakis kondor sertésünket használhatja.

„Azoknak tehát, kiket fentebb elősoroltunk, ugy-szintén azoknak, kik a sertés-tenyésztést nagyban üzik, — a renyhéket főleg az elősorolt legelőkön tartják és ezeket is tengerivel képesek etetni, mely tápszer tudvalevőleg idő multával minden sertést zsirsertéssé fog alakítani, — hazai kondor fajtánk tenyésztésénél meg kell maradniok.

„Azon tenyésztők száma, kik a fentebbi viszonyok közt működnek, az országban nagy ; ha tehát a tenyésztése a kondor fajtának hasznot hozó marad, akkor nem kell attól félnünk, hogy ezen fajta — habár a hússertés tenyésztése erősebben istápolatnék is, felettén meg fogna apadni. Tekintettel a tenyésztők számára, a tenyésztési területre, a kondor sertésből mindig fogunk producálni annyit, hogy ezzel a hazai szükségletet fődözzük és kiálítjuk azon contingenszt, melyet a külföldi piacokon értékesíthetünk.

„Fentebb voltunk bátrak elmondani szerény nézetünk szerint, mik eszközledek, hogy hazai szükségletünket teljesen mi magunk fődözzük, továbbá, hogy ezek

végrehajtása által versenyképesebbé válván, kereskedésünket közvetve támogassuk.

„De azon eszközlések még megkezdve alig vannak ; azok siker esetén csakis a távolabbi jövőben válhatnak gyümölcsözővé, így ezekkel *azonnali* segély nem nyújtható, pedig erre van szükség, hogy az ezen águ kereskedés ijesztő hanyatlásának, mely jeles zsirsertésünk tenyésztését is nagyon káros módon megakaszthatja, gát vettessék.

„Ez utóbbit czélul kell kitűznünk és ha működésünk végrehajtandó eszközéseinkkel azonnali teljes sikert nem is fogunk elérni, de elérhetünk mégis, legalább egyelőre annyit, hogy termelő képesek maradunk és megtartjuk azon piacokat, melyek eddig mezőgazdaságunknak évente szép összegetek juttattak.

„Ezen eszközlések tehát, melyekkel egyelőre némi-kép segíthetünk, melyeket egyrészt kereskedelmi, de egészségügyi szempontból is kondor sertésünk érdekében végre kell hajtánunk, szerény nézetünk alapján a következők :

1. Hazai sertésenyésztésünk termékeinek a piacra jutását, a mennyire csak lehetséges, meg kell könnyíteni és ezt szem előtt tartván: a vasuti vitelbereket, a szállítási időt mindazon pályákon, melyekre befolyásunk van, a kereskedésre kedvezőbbé kell alakítanunk, a forgalmat különösen a Duna jobb és bal partja között az eddiginél könnyebbé kell tennünk.

„Mindig Amerika felé tekintünk, ha mezőgazdasági termények versenyéről van szó és csodálják, hogy olyan távolságról miként képes az amerikai termelő itt nálunk vagy hozzánk igen közel eső helyeken vélünk concurrálni? Türr tábornok úr helyesen, utóbb reá mutatott egyrészt mi teheté őt erre képessé, reá mutatott az *olcsó szállításra*. Mi megismerkedvén az amerikai szállító eszközökkel még hozzá tehetjük, hogy a szállítás e mellett jó is ! Csak egy adatot említünk, mely tudomásunkra jutott és a tisztelt olvasóra érdekléssel birhat, ez, hogy egy amerikai 1906 kilométer hosszú pályavonalon egy darab sertés szállításáért 2 frt 46 kr. fizettetik, nálunk Kőbányától Bécsig 278 kilométernyi távolságra 1 frt 95 kr. esik darabjára; továbbá az a mit Czeglédén igen gyakorinak mondanak, „hogy a sertést szállító kocsik tengelye, ha csak a feladó *kenésről* nem gondoskodik — megmelegszik,” az soha sem fordulna elő.

„2. Saját honi tenyésztésünk védelmére a szállítandó — de egyáltalán minden *Kőbányáról* vagy más hizlaló telepből elhajtandó sertés egészségi bizonylatában a *fajta*: magyar, romániai, szerb stb. határozottan meg kell hogy neveztessek.

„Ezen utóbbi eljárás igen fontos és ennek indokolása a következő:

„A külföldre először is hazai sertésünk vitetett és csak később kerültek oda nagyobb számban a szerb és román sertések. A mi sertésünk hódította meg ott a piacot és mindig 2—4 frttal kelt drágábban amazokénál,

nagyon természetes, hogy a román és szerbiai sertésekkel kereskedők törekedtek és törekesznek a maguk portékáját a magyar sertés czége alatt árulni.

„Ha a fent említettek honi kondor sertésünkkel egyenlők lennének minden tekintetben, akkor ez ellen igen keveset tehetnénk, de ez nem így van; a külem némi hasonlóságán kívül a belérték ezeknél lényegesen eltérő. A szerb és romániai sertések húsa nem oly ízletes, mint honi fajtánké, szalonnájuk sem oly értékű és a mi különösen fontos, az iméntiek közt a körömfájás, a borsóka (*cysticercus cellulosa*) igen gyakori, a miért ezek nem emelik a mi tenyésztésünk hitelét; de nem fognak azok a mi honi sertésünknek árthatni, ha a fent javasolt *fajta-megnevezés* az egészségi bizonylatban eszközölve leend és a vevő arról könnyen biztos tudomást szerezhet.

„3. Hogy sem a külföldre, sem a hazai fogyasztásra az egészségügyi tekintetben káros állatok ne kerüljenek, első sorban a kőbányai piacon az *állategészségügyi szolgálat szervezendő* és hogy ennek pontos végrehajtását illetőleg hozzánk a külföldnek bizalma legyen, ez az állam által teljesítendő és ott felügyelet és vizsgálat tárgyát kell hogy képezzék a *hazai*, valamint a *külföldről* érkező sertésfalkák.

„Tekintettel a fentebire de hazai állattenyésztésünknek egészségügyi tekintetben való megvédését is szem előtt tartva, a következő intézkedések kívánatosak:

A Románia és Szerbia felől jövő sertések lábön áthajtása tiltassék, azok csak pályán vagy hajón legyenek szállíthatók;

A nagyobb hizlaló helyeken veszteglő telepek rendeztessenek, hol a keleti szomszédságokból érkező sertések tiz napig észleltetnek;

A körömfájásnak vagy másképp betegnek talált farka, addig míg ki nem épült, a veszteglő telepből el nem hajtható;

Az országból csak hazai egészségügyileg megvizsgált, továbbá Szerbia és Romániából való oly sertés bocsátható ki, mely a veszteglőben volt és mint egészséges bocsátatott ki onnét;

Minden szállítandó ép így minden fogyasztásra eladott sertés borsókára megvizsgálandó. A gyanusok a hizlaldák területén ötetnek le és az ezen élőidiben szenvedők szalonnája zsirnak értékesíthető, a többi részek a szappanfőződében megsemmisítendőek;

Ép ily eljárás követendő a betegen leölt és elhullt sertésekkel, azon különbséggel, hogy ezek egészben a szappanfőződébe adandók.

„Hogy ezen fentebb elsorolt egészségügyi eszközlések, melyek piacunk hitelét emelik s *megszabadítanak bennünket attól, a mi ártalmunkra lehet*, végrehajthatók legyenek, hogy a végrehajtás valóságában, szakszerűségében a külföld megbizzék, mint jelzünk, szükséges, hogy szakavatott, erélyes, *nem választott, hanem az állami hatóság által kinevezett és annak felelős* vizsgáló állatorvosok alkalmaztassanak.

„Hogy a helyi fogyasztást érdeklő egészségi vizsgálatok, a borsóka kutatás stb. kellően végrehajtható legyen még elkerülhetetlen oly hizlaló helyen, mint a minő például Kőbánya, hogy ott egy megfelelően berendezett bonczhelyiség, mellette egy górcsővészetre szolgáló szoba, véle kapcsolatosan a szappanos műhely azon szappanos által foglaltatnék el, ki a földolgozandó anyag átvételét a hizlalóktól nyilvános árverésen megszerezte.

„Ezek lennének röviden, miknek eszközzését egyelőre szükségesnek látnánk, ezek végrehajtása nem fogna az államra új terheket róni, a vizsgálati díjak, egészségügyi bizonylatok stb. a kiadásokat fődöznék; a veszteglők pedig? — azok semmi esetre sem fognak roszul kamatozni.

„De ha költség kívántatnék is, azt hisszük olyan üzletág, mint az, mely kis elmékedésünk tárgyát képezte, megérdemli azt is, hogy ha szükséges, évente pár ezer forintot költsünk reája.

„Most még egyet: örömmel értesítjük a tisztelt olvasót, hogy báró *Kemény Gábor* földmívelési miniszter ur ő nagyméltósága ezen ügyet bölcs tapintattal fölkarolta és ígéretéhez képest mindent végre fog hajtani, mi sertés-tenyésztésünk érdekeit előmozdíthatja; így hisszük, hogy az elmondott ígék is testet nyerendnek s ha igen, akkor a miniszter úr a hazai gazdáknál felejthetetlen emlékű fog maradni.

Budapest, 1879. október havában.

Tormay Béla.

A gyakorlat köréből. *)

II.

Mult alkalommal ígéretet tettem volt, hogy megbeszéléseimet a gyakorlat köréből folytatni fogom; ne vegyék hát t. szaktársaim rosz néven, hogy becses figyelmüket jelenlegi szerény közleményemre felhívni bátor vagyok.

Azon kóralakok közül, melyekkel az állatorvos a gyakorlatban leggyakrabban találkozik, mult alkalommal bátor voltam négyet — s illetőleg ötöt — gyógykezelési szempontból megbeszélni. Ez alkalommal egy oly kóralakot teszek megbeszélésem tárgyává, mely a gyakorló állatorvosnak — különösen őszkor és tavaszkor — nem kis gondot okoz.

Nem ismeretlen szaktársaim előtt, hogy az először, másodszer és harmadszer legelőre menő — tehát 1, 2 és 3 éves csikók között — valószínűleg hülés következtében bizonyos hurutos betegség szokott fellépni, melyet a nép „csikó keh”-nek nevez.

Véleményem szerint ezen betegség, mely tapasztalásom után ítélve, leggyakrabban az 1 és 2 éves csikókat lepi meg, nem más, mint az orr- és melléküregeinek és

*) Ezen cikket annál szivesebben közöljük s ajánljuk, mert számos esetet tudunk, hogy a fekélyek téyes kórismézése az illetőket igen komoly kellemetlenségekbe sodorta. *A szerk.*

útjainak hurutya, mely az orrsövénnyen fellépő fekélyekkel s állalatti mirigydagánattal van összekötve.

Képet akarván nyujtani az ilynemű általam észlelt betegségről, a következőket jegyzem fel:

A csikónak mindkét, gyakrabban csak egyik orrüregéből, sárgás-fehér, sűrűn folyó, büzös nyák ürül. A légzés nehezített szortyogó. Mindkét orrsövénnyen gyakrabban csak az egyiken, tükör segélyével fekélyek láthatók, melyek lencse nagyságúak, többször hosszukásak, ritkábban kerekdedek, sekélyek, éles szélűek s egyenletes nyákkal vagy genynyel fődött alapuak.

Az állalatti mirigyek récze, ludtojas, olykor ököl nagyságra dagadtak, kemények, később lágyak vagy már feltörték, mozdíthatók, érzékenyek. Láz nincs, a csikó eszik, iszik s csak nagyon ritkán köhög.

Ha nem gyógykezeltetik, 4—5 hónap előtt ritkán gyógyul s van eset, hogy fél év multán is az előbb jelzett kóros változások fennállanak. Különben a betegség legtöbbször járványosán lép fel s felületesen vizsgáló gyógykovácsok, sőt állatorvosok is — sok tulajdonos kárára — már nem egy ily csikót declaráltak taknyosnak.

Pedig hogy ezen betegség lényegesen különbözik a taknyótól, az az előbb mondottakból kitünik. Több mint 40 ily csikó között nem észleltem azt, hogy taknyosság fejlett volna ki, de hogy kifejlődhetik-e vagy nem, azt eldönteni mégsem merem.

Ezen kórál a vénebb lovaknál is elég gyakran előforduló *kimaradási* vagy *hurutos fekélyek* szoktak alkalmat szolgáltatni arra, hogy az állatok taknyosnak mondassanak; nem ajánlhatom tehát eléggé szaktársaim figyelmébe azon fekélyek beható tanulmányozását s megfigyelését, melyek az orrüreget bélelő nyákhártyán szoktak előfordulni.

Részemről rövid gyakorlatom közben, az orrsövénnyel nyákhártyáján következő egymástól megkülömböztethető s megkülömböztetendő fekélyeket észleltem:

1. Három vak lónál s egy jónemű orrfolyásban szenvedő számarnál, *erőművi úton támadt fekélyeket*. A három lónál észlelt fekélyek szabálytalan alakuak, kisebb-nagyobb terjedelműek, hosszuk, keskenyek voltak; szélük sima s lobos udvarral körülvett volt, alapjuk pedig száradt vérrel, gennyel vagy evvel volt fődve $\frac{1}{2}\%$ -os carbolsavoldattal való fecskendésre gyógyultak. — Valószínűleg tövisek általi szűrés folytán jöttek létre.

A számarnál a fekély az orrüreg kezdetén fészkel, félkör alakú, mély, keskeny volt, sima szélekkel s egyenletes, evvel fődött alappal. Pokolköveli ismételt érintésekre gyógyult. — Valószínű, hogy emberi körömmel — vizsgálat alkalmával — ejtetett.

2. Három csikónál s egy lónál ismeretlen *maró szerek által okozott fekélyeket*.

E fekélyek az orrüreg alsó harmadán fordultak elő s a csikóknál egyidejűleg állalatti mirigydagánatot is. A lónál az orrcimpa is ki volt fekélyesedve. A fekélyek szabálytalan alakuak, részint száraz pörkkel, részint gen-

nyel fedettek voltak s a széleken erős sarjadzás volt észlelhető. Egyesek vastag, kiemelkedő, szívós heghely visszahagyásával már gyógyultak. Előbb korpa és széna murva gőzölések, aztán faszén és tölgyfahéj por befújásra előbb említett heghely visszahagyásával gyógyultak. Az állalatti mirigy daganatok ziliz- és higanyirkeveréknek engedtek.

40 vagy 42 csikónál s 7 lónál *hurutos, vagy kimaró-dási fekélyeket*, mindannyiszor állalatti mirigydaganattal s orrfolyással szövődve. Az ezen kórban megbetegedett állatoknál észlelhető kóros változásokat már soraim elején leírva, rátérek arra, a mi jelen cikkem tulajdonképeni célját képezi, rátérek az ily állatoknak általam igen jónak tapasztalt gyógykezelési módjára.

Az állatok okvetlenül meleg istállóba állítandók, s netán elhanyagolt börtisztításuk foganatosítandó.

A dagadt és kemény állalatti mirigyek következő szerrel kenendők be :

Rp. Ungr. Hydr. ciner.

gram. 50.

Tinct. Jodi

Kali. jodat, solut.

aa qtt. 20.

MDS. Reggel s este bekenni és melegen tartani.

Ha a mirigy fluktuál, fel kell vágni s 1%-os carbolsavoldattal fecskendezni.

Az orrür következő szerrel füstölendő :

Rp. Colophon pulv.

gram. 10.

Pix liquid.

Ol. Therebinth.

aa gram. 15.

Acid. phenil. crud.

gram. 20.

MDS. Kétszer naponta izzó szénre öntve az orrür füstölésére használni.

Ha e szer elfogyott, két-három napi szünetet kell tartani, s akkor a phenilsav kihagyásával a füstölést megint addig folytatni, míg a gyógyulás be nem áll. Ez pedig 2—4 hét múlva rendszeren beszkott állani.

Vége meg kell emlékezniem 4. a *takonyfekélyekről*, melyeket rövid gyakorlatom ideje alatt ötször észleltem.

E fekélyekkel szemben kevés mondani valóm van. Részemről takonyfekélynek csak az oly fekélyeket tartom, melyek akár az orrsőrényen, akár az orrkagylókon fordulnak elő, lencsenagyságúak s formájuak, kérges, felhányt szélűek, sokszor csipkészetesek, mélyek, szalonnaszerű alapuak s ezeket még akkor is takonyfekélyeknek tartom, ha orrfolyás és mirigydaganat nincs is jelen, még inkább azonban akkor, ha egyik vagy másik orrürből tapadós, szürke-piszkos kenőcsszerű, olykor még szagtalan, de legtöbbször már büzös, genyes nyák foly, s ha az állalatti mirigy dagadt, lágy vagy sajtos, avagy kemény, mozdíthatlan.

E tünetek a takonykór hevenyebb alakjánál észlelhetők, s a leirt fekélyek — mint ismeretes — *elsődlegeseknek* hivatnak.

A takonykór idült alakjánál az előbb említett ca-rakteristicus fekélyek összefolynak, szabálytalan alaku anyagihiányokat képeznek szintén felhányt szélekkel s szalonnaszerű alappal bírnak. Ezek, mint tudva van, *másodlagos takonyfekélyeknek* neveztetnek. — Ennél az állapotnál a kifolyó szürkés tapadós nyák mindég büzös, s nem ritkán porcztörmelékekkel s vérrrel keveredett.

A hevenytakonykórnak egy más alakja is ismeretes, melyet nekem még nem volt alkalmam észlelni, s ez az úgynevezett *szétterjedt, beszűrődött* (diffus) fekélyesedés.

Erről bővebben szólni nem érzem magamat hivatottnak, de még megjegyzem azt, hogy a hevenytakonykórnál kezdetben fekélyek nincsenek, hanem köles, egész borsónagyságú csomócskák és görcsök vannak, melyek gömbölydedek, kocsonyásan áttünő sárgás, vagy szürke színűek s egyenként állnak vagy csoportosultak. — Másrésztől úgy a heveny mint az idült takonyosságnál, leggyakrabban az utóbbinál, csillagos heghelyek (gyógyult takonyfekélyek) majd mindég észlelhetők.

Megjegyezvén még végül, hogy a kórboncztan az előbb felsorolt fekélyeken kívül az orrür nyákhártyáján másnemű fekélyeket is, nevezetesen tüszös (falicularis), hagymázos (thyphosus) s csont fekélyesedésből kiinduló fekélyeket — ír le, közleményemet azon kívánsággal zárom be, hogy a csikókehénél s illetőleg a hurutos orrfekélyéknél ajánlott szeremet szaktársaim is oly jó eredménnyel használják, mint azt én használtam.

Különben pedig ujlag figyelmükbe ajánlom, hogy a takonykór meghatározásánál előbb felsorolt másnemű orrfekélyekre kellő figyelmet fordítani el ne mulasszák.

Krausz Károly,

N.-Küküllő megyei központi állatorvos.

Különfélék.

Haláleset. Mult hó 26-án tétett örök nyugalomra *Dreiszlaml Lőrincz*, az 1. honvédlovasezred főállatorvosa, ki buzgón és szakavatottan működött hivatása terén. Az elhalt 44 éves volt s mint értesültünk, hivatásának esett áldozatul, a mennyiben egy műtét alkalmával (trepanationál) megsértvén kezét, ez uton a kóranyag által vérfertőzés jött létre, melynek következtében egy évi szenvedés után elis halt.

Önfertőző kutya. Az onania veszedelmes szokása alól úgy látszik az állatok sincsenek kivéve. Erre mutatnak legalább egyes esetek, melyek önfertőző lovokról vannak feljegyezve s határozottan erre mutat a következő általam észlelt eset.

Egy esztendő, tarka, patkányfogó bak kutya, mely jelenleg gazdátlanul bolyong a városban, mihelyt valamely szobába kerül, ha csak szerét ejtheti, oldalára fekszik,

fogaival a hím vessző előbőrét megfogja s farát mozgatva hím vesszejét merevedésre készíti. Ha a hím vessző már felmeredt, akkor azt szájába fogja s oly vehementiával dolgozik tovább, hogy formalis magömlés áll be. Fogainak élessége ebben a műveletben úgy látszik nem alterálja.

Hogyan, miként jött reá ez a fiatal kutya, azt nem tudom, de valószínű, hogy a here és hím vessző körül tannyázó nagymennyiségű bolha előbb fogaival való vakaródzásra készítette: az előbb említett művelet aztán a vakaródzás folyamánya lehet. Az előbb szelíd, játékos kutya most ingerlékeny, mogorva, a mi mutatja, hogy az önfertőzés nála se maradt lényegesebb befolyás nélkül.

Krausz.

Uj napilap: „Magyar Föld” czimmel fog e hó 1-től kezdve megjelenni, melynek czéljait tekintve, melegen ajánljuk azt az illető örök figyelmébe, s tájékozásul szívesen közöljük a következőket:

„A gazdákra az utóbbi években súlyosodott országos bajok, a roszt termések, a külföldi verseny, a terhek szaporodása: gyorsan érlelték, — a Sz.-Fehérvárt az idén tartott országos gazda-értekezlet pedig egyhangulag kifejezte és hangsúlyozta annak szükségét, hogy a földműveléssel foglalkozó lakosság érdekei, ez érdekek fontosságának megfelelő felkarolás- és támogatásban részesítenek, s hogy ez érdekek e végből a gazdák összeségének buzgó tevékenysége és az erők szövetkezése mellett a törvényhozásban, a közigazgatásban, a társadalomban hatékonyan képviselve legyenek.

Egy ily egyértelmű országos mozgalomhoz szervezkedés kell, ennek lehetővé tételére pedig az érdekeltségnek folytonos serkentése, a szükségletek feltárása, az orvoslási módok beható fejtegetése a nyilvánosság útján mellőzhetlen.

Ezen érdekeltségnek ébresztése, irányítása és fenntartása leend ez új közigazdasági napilap, a „Magyar Föld” feladata, mely mint a magyar gazdák sz.-fehérvári értekezlete által kezdeményezett országos mozgalom tényezője, a végrehajtó bizottság erkölcsi támogatása mellett mint a gazdák értekezletének közlönye lép a magyar gazdaközönség elé.

Adunk azért a magyar gazda kezébe egy napilapot, mely távol lesz attól, hogy bármely, akár kormány, akár ellenzéki párt kezére dolgozzék, hanem mely csak a gazdák érdekeinek szempontjából fog józan közigazdasági politikát üzeni, oly politikát, mely első sorban elodázhatlan anyagi haladásunk kívánalmaihoz fog simulni.

Programmunkat illetőleg röviden utalunk lapunk címére. „Magyar föld” lesz czime lapunknak, ez egyuttal jelszavunk is, végczél gyanánt az lebegvén előttünk, hogy a magyar föld mindenekelőtt magyar maradjon, kezében és birtokában a magyar gazda osztálynak, mely az államot alkotó és fenntartó magyar elemnek tulnyomó nagy részét magában foglalja. Ezen, államiságunk és nemzeti fenállá-

sunk érdekében erősítendő és gyarapítendő gazdaosztály boldogulása és jóléte elébe gördülő számos akadályok legyőzése s ez osztály felvirágzása érdekében teljes odaadással működni és küzdeni ha kell, leend komolyan elszánt vállalkozásunk.

A magyar gazdák sz.-fehérvári országos értekezlete által hozott határozatok képezik lapunk közigazdasági programjának alapját.

A gazdáink által jelenleg folytatott, s tulnyomólag a gabonatermelésre alapított gazdálkodás, a külföldi verseny folytán ma már mindinkább ingatag, és állandó jövedelmezésre kilátást nem nyújtó üzletnek bizonyul, melynek mielőbbi módosítása mellőzhetetlen oly irányban, hogy a gabonatermelés mellett az állattenyésztés és a gazdasági iparból is értékesíthető kivételképes termékeket állítsunk elő minél tömegesen.

A gazdasági rendszerváltozás s új jövedelmi források nyitásának szükségére utaltunk, s itt csak röviden érintve állattenyésztése fejlesztése, s húskivitelünk érdekében szükséges állami intézkedéseket, lényeges súlyt fogunk fektetni azon intézkedések sürgetésére, melyek alkalmasak arra, hogy teljesen pangásnak indult gazdasági iparágainak, a szesz, czukor, serfőzés, keményítő gyártásnak felvirágoztatását lehetőssítsék.

Küzdeni fogunk továbbá a szakoktatásnak kivált a népiskolákban fejlesztése, a közigazgatásnak és közlekedési rendszerünknek, valamint mezei és erdő rendőrségünknek európai színvonalra emelése — végre a magyarság és a magyar elemnek, mint államalkotónak erősítése érdekében.

Midőn ezennel a „Magyar Föld”-et a magyar gazdaközönség szíves pártolásába ajánljuk, el nem mulaszthatjuk megjegyezni, miszerint a gazdaosztály érdekeinek felkarolása szempontjából kezdeményezett, jó akarat és áldozatkészség sugallta vállalatunknak csak is akkor jósolhatunk sikert, ha gazdáink nemcsak mint előfizetők és gyűjtők, hanem mint dolgozó társak minél tömegesebben támogatandnak bennünket, mert csakis ily válvetett, egyértelmű ernyedetlen és szívós összeműködés mellett lehet reményünk a lapunk címében foglalt jelszavunk valósításához, a magyar földnek, magyar kézben megtartása, és felvirágoztatásához !

Kelt Budapesten, 1879. december hóban.

Br. Podmaniczky Géza, Gr. Zichy Jenő, tanfelügyelő bizottság. G. Dessewffy Aurél, elnök.

Marhabeviteli tilalom Angliában. A „London Gazette” rendeleteket közöl, melyek szerint decz. 31-től fogva a külföldi marha behozatalára vonatkozó intézkedések érvénytelenek és ezek helyébe más intézkedések állapítatnak meg. Ez utóbbiak eltiltják a marha behozatalát Ausztria-Magyarországból, Görögországból, Olaszországból, Montenegróból, Románia és Oroszországból, a török szultán tartományaiból, ideértve Boszniát és Hercegovinát, továbbá Németországból és Belgiumból. A Canadá-

ból, Dánia, Norvégia, Svédországból, Spanyolországból és Portugáliából érkező marha nincs alávetve a vesztegárnak, sem az ország kikötőiben való levágatásnak.

Az orvosi iskolákról. Híres orvosi iskola volt a középkorban a benzéseknak Monté Cassino zárdájában, mely Apollo régi temploma helyén keletkezett. Az már a 9. században fennállott, s legnevezetesebb embere a 11. században Constantinus Africanus volt (f 1087.), ki orvosi képzettségét a kairói arab iskolában szerezte. A monte cassinoi iskolánál azonban a salernói hasonlíthatlamil jelentékenyebbé vált.

Salernóban a 9. században collegium hippocraticum című orvosi iskola keletkezett, melyet görög, arab, héber és olasz orvosok alapítottak, szerkezete pedig az arab tanintézetekhez hasonlított. A salernói orvosi iskola négy századon át virágzott, mely idő alatt a legjelesebb tanárok és a legtörekvőbb tanulók gyülekező helye (civitas hippocratica) volt. — A mily hírben állott Bologna (1110-ben alapítva) a jogi tudományokban, oly nagyhirű volt Salernó az orvosi tanügy terén, s a középkorbeli európai fejedelmek csak olyan orvosokat akartak maguk mellett alkalmazni, kik Salernóban tanultak.

Roger, Sicilia királya már 1140-ben meghagyta, hogy az orvos csak akkor üzhet gyakorlatot, ha a hatóságnak magát előbb bejelenti. Később pedig II. Frigyes császár, ki 1224-ben a nápolyi egyetemet alapította, — az orvosi ügyet törvénnyel szabályozta.

Salernón kívül még Montpellierben volt híres orvosi iskola, melynek egyeteme 1880-ban alapítottatott. A mint a salernói iskola fénye és hírneve odaveszett, — a montpellieri egyetemet tekintették oly iskolának, hol az orvos józan irányban képezhette magát; ezen egyetemen tanúit Sydenham Tamás, kit az újkor Hippocratesének nevezhetünk.

Egyetemek alapítottak, illetőleg alakultak továbbá Oxfordban (1140-ben), Párisban (1205-ben), Paviában, Paduában (1222), Messinában (1224-ben), Toulouseban (1229), Salamancában (1243), Lisboában (1290; Heidelbergben (1346), Krakóban (1347), Prágában (1348), Bécsben (1365), Pécsen (1382), Cölnben (1388), Lipszében (1409), Tübingenben (1477), Mainzban (1477), Würzburgban (1482) stb.

(Balogh: a m. gyogyszerkönyv comment.)

Értesítés a keleti marhavész állásáról s egyéb ragályos és járványos állati betegségekről, december hó 15-től bezárólag december hó 22-ig.

1. Magyarország.
2. Horvát-Szlavonország területe vészmentes.
2. A horvát-szlavon katonai határvidéken uralg a marhavész a perusici kerületben Klanac községben; a gospici kerületben Ribnik és Musaluk községekben; vé-

gül a rakovici kerületben Ljeskovac községben. Megszűnt a marhavész az ogulini kerületben Ponikve, Generalskistol, Susnjeveselo és Vainvrh községekben.

3. A fiumei tengerészeti hatóságnak távirati jelentése szerint Fiumében és vidékén az állategészségi állapot teljesen kielégítő.

A magyarországi hasznos háziállatok közt uralgó ragályos és járványos betegségek rovatos kimutatása:

Megye	Község-	Az állatok faja és darabjainak száma	A kór megnevezése	Elhullott vagy gyógykezeltek
Aleá-Fehér	Nagy-Fenyves	7 db sz. marha	lárófena	elhullott
Bács-Bodrog	Dantova	1 „ ló	takonykór	kiirtott
Bihar	Ottomány	1 „ „	„	„
	Bemye	2 „ „	rühkór	gyógykez.
	Berettyó-Ujf.	1 „ sz. marha	lépfene	elhullott
Fehér	Sárosd	7 „ ló	„	„
	Seregélyes	1 „ „	„	„
Győr	Öttevény	1 „ „	„	„
Nógrád	Diós-Jenő	15 „ „	„	„
	Zsély	6 „ „	„	„
	Sámsonháza	2 „ „	„	„
	Mátra-Vereb.	6 „ „	„	„
	Tót-Marokh.	2 „ ló	„	„
Nagy-Küküllő	Miklóstelke	3 „ sertés	„	„
P.-P.-S.-K.-K.	Budapest	1 „ sz. marha	„	„
Sáros	Kaproncza	42 „ juh	himlő	„
Szatmár	Szatmár	1 „ ló	lépfene	„
Torontál	Szent-György	1 „ sz. marha	„	„
	Nagy-Torak	1 „ „	„	„
	Periasz	1 „ ló	takonykór	kiirtott
Zemplén	Szinna	18 „ sertés	lépfene	elhullott
	Hosszumező	13 „ „	„	„
	Szarina	5 „ „	„	„
	Ublja	20 „ „	„	„

Jegyzet. I. A ragályos és járványos állati betegségekre vonatkozólag az 1859. évi 32592. sz. belügyministeri szabályrendelet megfelelő §§-ai alkalmazhatnának.

II. A keleti marhavész kivételével azon ragályos és járványos betegségek, a melyek a mult heti kimutatásban benforgaltattak és ezen értesítésben elő nem fordulnak, megszünteknek tekintendők.

5. Az osztrák tartományokban uralg a marhavész Krajnában a rudolfswerthi kerületben Dolsch községben: a tschernembeli kerületben Dule községben. Megszűnt a marhavész Krainában a steini kerületben Podgier községben; a rudolfswerthi kerületben Korenitka községben: a tschernembeli kerületben Saemlonc községben. Ujlag kiűtött a marhavész Dalmátiában Sinij községben.

Kelt Budapesten, 1879. évi december hó 22-én.
33098. sz. A földmivelés-, ipar és kereskedelemügyi m. kit. ministerium állategészségrendőri osztálya.

Szerkesztői közlemény.

J. . . D. *tarnak Putnokon.* Az I-ső évi folyamot (pro 1878) 2 frt 50 kr, a II. évi folyamot pedig 3 frtért adjuk uj előfizetőinknek. *A szerk.*

P. . . J. *úrnak Gyulán.* Kérjük cikkének befejezését is, csak akkor mondhatjuk meg, használható-e vagy nem. Mindenesetre megkell engednie, ha itt-ott változtatunk rajta valamit.